

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

Навчально-науковий інститут післядипломної
освіти

Ковальова Альона Володимирівна

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ ТА ПАСИВАМИ
БАНКУ ТА ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ЙОГО
ВДОСКОНАЛЕННЯ

АВТОРЕФЕРАТ

дипломної роботи на здобуття
ступеня вищої освіти магістр
галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за освітньо-професійною програмою «Фінанси і кредит з
поглибленим вивченням іноземної мови»

Науковий керівник:
канд. екон. наук, доц. Полетаєв О. О.

Рецензент:
канд. екон. наук, доц. б. в. з. Руденко Н. О.

Миколаїв 2020

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. У післякризовий період для вітчизняної банківської системи надзвичайно важливим є вдало налаштований механізм управління власними активами та зобов'язаннями. У сьогоденних економічних умовах від стабільності функціонування банківських установ залежить розвиток всієї фінансово-економічної системи України. А перед менеджментом банківських установ постійно постають важливі питання, які стосуються удосконалення управління фінансовими процесами таких структур.

Часті кризові явища в економіці України та банківській системі призводить до того, що пріоритетним завданням менеджменту будь-якого банку має бути ефективне управління активами та пасивами, як неперервного цілісного процесу, який включає в себе активи, пасиви як в цілому, так і їх структуру, ризику, що пов'язані із ними, а також прибутковість банку.

Гіпотеза дослідження. Узагальнення та синтез ідей вітчизняних та іноземних авторів, їхньої методології оцінки управління активами та пасивами банку, окремих елементів механізму управління дозволить оцінити сам механізм управління активами та пасивами окремого вітчизняного банку на якісному рівні.

Проблема полягає в тому, що комерційні банки України, попри відновлення свого розвитку після кризи банківської системи, продовжують показувати незадовільні показники кредитного ризику, рентабельності, ліквідності, що є наслідком недосконалого механізму управління активами та пасивами.

Мета і завдання дослідження. Метою магістерської роботи є дослідження механізму управління активами та пасивами банку та розробка рекомендацій щодо його вдосконалення.

Для досягнення поставленої мети було поставлено такі головні завдання:

– здійснити огляд наукової літератури та уточнити підходи до трактування поняття «механізм управління активами та пасивами банку»;

- визначити об'єкти, інструменти та результати механізму управління активами та пасивами банку;
- проаналізувати основні фінансово-економічні показники АТ «Приватбанк», які характеризують ефективність механізму управління активами та пасивами банку (ліквідність, ризик, рентабельність);
- здійснити кореляційно-регресійний аналіз залежності внутрішніх факторів банківської системи України на обсяг активів банків в Україні;
- оцінити механізм управління активами та пасивами АТ «Райффайзен Банк Аваль» для рекомендацій щодо вдосконалення механізму;
- розробити рекомендації АТ «Приватбанк» щодо покращення механізму управління активами та пасивами, а саме управління ліквідністю, ризиком та рентабельністю банку.

Об'єкт дослідження. Об'єктом є механізм управління активами та пасивами банку.

Предмет дослідження. Предметом є активи та пасиви банку.

Методи дослідження. В дослідженні використані загальнонаукові (аналіз, синтез, гіпотетико-дедуктивний метод, таблично-графічний метод, метод порівняння, систематизації) та спеціальні методи (кореляційно-регресійного аналізу впливу внутрішніх факторів на формування активів банківської системи, метод коефіцієнтного аналізу, метод прогнозування, нормативний та позитивний методи для банківських установ).

Інформаційна база. В дослідженні увага сконцентрована на елементах механізму управління активами та пасивами банку: ліквідності, кредитного ризику, рентабельності банку. Основу дослідження склали теорії провідних науковців в даній області, таких як К. М. Азізова, Ж. Довгань, Л. В. Жердецька, Л. А. Зверук, Т. Г. Карчева, М. Кіях, А. М. Павліковський, П. С. Роуз, Дж. Сінкі, К. М. Умарова.

Новизна одержаних результатів дослідження. Дослідження дозволило визначити, що стан АТ «Приватбанк» з кредитними ризиками не відповідає нормативному, спостерігається перевищення над нормативним значенням,

недостатня рентабельність банку за останні роки, переважання в структурі інвестиційних цінних паперів інвестицій не в реальний сектор, а в ОВДП (відсутність диверсифікації), суттєве поширення незабезпечених кредитів на споживчі потреби. Разом з тим, стан АТ «Райффайзен Банк Аваль» відповідає нормативному, а тому було використано досвід в управлінні активами та пасивами цього банку в формуванні рекомендацій щодо пріоритетних напрямів вдосконалення.

Обсяг і структура дипломної роботи магістра. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел, трьох додатків. Основний текст викладено на 73 сторінках тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ МАГІСТРА

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету, завдання, предмет та об'єкт дослідження, його методи та інформаційну базу, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі «Огляд літератури щодо механізму управління активами та пасивами банку» систематизовано й узагальнено основні праці головних науковців, які були задіяні в дослідженні даного напрямку. Виконується аналіз та синтез основних думок авторів, формується уявлення про сутність механізму управління активами та пасивами банку.

У другому розділі «Методологія дослідження механізму управління активами та пасивами банку» розробляється методологія дослідження: основні підходи до дослідження, аналізу даних, розробки власної моделі оцінки. Методологія складається з таких етапів: огляд сучасних тенденцій банківської системи України, аналіз фінансово-економічного стану двох порівнюваних банків, розрахунок показників, які характеризують ефективність управління активами і пасивами банку, відбір ключових внутрішніх факторів, які визначають обсяг активів банківської системи України.

У третьому розділі «Емпіричний аналіз механізму управління активами та пасивами банку» проводиться аналіз рівня ліквідності, кредитного ризику банку, рентабельності, порівняння показників базового для аналізу банку з банком, в якому ситуація з механізмом управління активами та пасивами краща, оцінка досвіду застосування банком методів, які раніше покращили його ситуацію з управлінням активами та пасивами, а також проведення кореляційно-регресійного аналізу для оцінки моделі впливу показників банківської системи України на формування активів банків. Це дозволяє оцінити, наскільки дані показники прийнятні для використання в моделі оцінки впливу внутрішніх факторів на активи банків України.

У четвертому розділі «Результати та дискусія щодо механізму управління активами та пасивами банку» проводиться розрахунок показників ефективності сформованих рекомендацій щодо удосконалення механізму управління

активами та пасивами АТ «Приватбанк» порівняно з АТ «Райффайзен Банк Аваль» та минулорічним досвідом банку. Також наводяться рекомендації щодо впровадження банківських послуг, які банк раніше не використовував в своїй діяльності, для підвищення фінансової стійкості. Надані рекомендації щодо зміни основних показників фінансово-економічної діяльності: кредитування, рентабельність, інвестування, ризику та ін.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило проаналізувати суть механізму управління активами та пасивами банку, а також визначити напрями вдосконалення механізму даного управління.

Управління активами і пасивами – це цілеспрямований динамічний процес постійного регулювання структури активів і пасивів банківського балансу як єдиної системи. Цей процес зазвичай спрямований на оптимізацію показника ризик/прибутковість у відповідності до визначених цілей.

Механізм управління активами та пасивами банку також можна розглядати як скоординований, відпрацьований механізм регулювання ресурсами банку, та джерелами їх формування задля підвищення основних показників ефективності діяльності банківської установи.

Комплексне управління активами і пасивами банку передбачає реалізацію таких основних цілей як: підвищення вартості банку для його акціонерів; покращення фінансових потоків банку і як наслідок одержання більш високого рейтингу; підтримка достатнього рівня капіталу, прибутковості та ліквідності, управління ризиками.

Спільне управління активами і пасивами дає банку інструменти для захисту залучених коштів у вигляді депозитів і позик від впливу коливань циклів ділової активності і сезонних коливань, а також коштів для формування портфелів активів, які забезпечують реалізацію цілей банку.

Особливостями даного дослідження є те, що воно містить підхід, за яким формулюється певна проблема, наводяться найбільш вагомі причини, що

спричинили дану проблему, а також наслідки, які формує сама проблема. Паралельно наводяться значення показників, які показуватимуть, наскільки проблема є серйозною та глибокою, а також всі її причини та наслідки в якісному та кількісному вимірі.

Проведений кореляційно-регресійний аналіз дозволив оцінити залежність обсягу активів банківської системи України від внутрішніх факторів: нормативу поточної ліквідності, нормативу миттєвої ліквідності, нормативу короткострокової ліквідності, рентабельність капіталу. Було знайдено рівняння регресії та коефіцієнт детермінації, який дорівнює 0,6916, що показує, що від обраних внутрішніх факторів формування обсягів активів банку залежить на 69,16%, а решта 30,84% – результат дії інших факторів (наприклад, зовнішніх: макроекономічна ситуація в країні, рівень інфляції, темпи девальвації, облікова ставка НБУ та ін.). Відносна похибка апроксимації даної моделі становить 10,21%, не перевищує 15%, а тому дана модель є достовірною, дані фактори є прийнятними для використання в дослідженнях українських банків. Цей аналіз дозволив зробити висновок про доречність впливу даних факторів на розмір активів банку, а отже, можна вважати прийнятним дану модель для оцінки впливу даних факторів на активи банківської системи України.

Аналіз механізму управління активами та пасивами АТ «Приватбанк» дозволив визначити найбільш проблемні елементи даного механізму, який складається з управління ризиками, ліквідністю та рентабельністю. Найбільші проблеми банк має з рівнем кредитного ризику, а також з рентабельністю.

Кредитна активність банку є високою, кредитний портфель перевищує активи банку. Банк відзначається своєю агресивною кредитною політикою. Багато в чому така ситуація склалася через те, що АТ «Приватбанк» більше року переживав наслідки подій, які призвели до націоналізації банку. Далека від ідеальної ситуація склалася з показником максимального розміру ризику на одного позичальника, адже, за нормативами НБУ, значення показника не має перевищувати 25%. Проте, АТ «Приватбанк» в 2016–2017 рр. мав значення показника, які суттєво перевищували і 100%.

Всі показники ліквідності відповідають нормативним значенням за всі аналізовані роки. Стан ліквідності банку АТ «Приватбанк» є задовільним, і в цьому аспекті управління активами та пасивами немає явних проблем у банку.

Суттєва проблема банку виникала з рентабельністю активів. В 2016 році вона була взагалі від'ємною, адже збитки майже дорівнювали активам. В 2017 році ситуація налагодилась, але прибуток був дуже низький порівняно з активами банку. Нормативного значення, яке перевищує 1%, банк досяг вже в 2018 році, коли банк подолав основні труднощі, які виникли внаслідок подій, які призвели до націоналізації банку.

Для надання рекомендацій щодо покращення механізму управління активами та пасивами було використано показники управління АТ «Райффайзен Банк Аваль». Порівнюючи АТ «Приватбанк» з АТ «Райффайзен Банк Аваль», слід відзначити, що в 2017 р. за перше півріччя АТ «Райффайзен Банк Аваль» був найбільш прибутковим банком України, в той час, як АТ «Приватбанк» – найбільш збитковим. «Райффайзен Банк Аваль» був одним з найбільш прибуткових банків майже завжди в Україні, а тому було використано його досвід управління активами і пасивами для надання рекомендацій, розрахунку показників ефекту.

Зниження обсягу наданих кредитів фізичним особам АТ «Райффайзен Банк Аваль» на 11,9% дозволило знизити максимальний кредитний ризик на одну особу на 2,09%, знизити великі кредитні ризики на 12,02%, а максимальний розмір кредитного ризику на 2,06%.

Підвищення рівня чистої середньої ефективної ставки АТ «Райффайзен Банк Аваль» на 3,73% в 2017 р. збільшило чисті процентні доходи на 16,9%, що в результаті збільшило прибуток за рік на 43%. В 2018 р. збільшення чистої середньої ефективної ставки на 2,13% збільшило чисті процентні доходи на 35,2%, що в результаті збільшило чистий прибуток на 11,5%. А тому, для одного з системоутворюючих банків України збільшення різниці між кредитними та депозитними ставками не зменшило попиту на кредити, а навпаки, збільшило чисті процентні доходи та збільшило прибуток банку.

Для збільшення прибутковості банку слід впровадити послугу факторингу. Якщо банк здійснить 100 договорів на факторингове обслуговування, то розмір його доходу складе 1 млн 400 тис. грн. Зі збільшенням збільшення числа клієнтів дохід банку так само буде збільшуватися. Просування такого виду операцій може здійснюватися за рахунок особистих продажів, що представляє собою найбільш дієвий метод донесення інформації до клієнта на корпоративному ринку.

Для зниження кредитного ризику слід знизити обсяг наданих кредитів фізичним особам, які не представляють бізнес, для початку на 10-15%. Таким чином АТ «Райффайзен Банк Аваль», знизивши обсяг кредитів для фізичних осіб на споживчі потреби на 11,9% в 2018 р., знизив великі кредитні ризики на 11,9%, ризик на одного контрагента на 2,09%, знизив великі кредитні ризики на 12,02%, максимальні кредитні ризики на 2,06%. Таким чином, АТ «Приватбанк» матиме змогу знизити кредитні ризики. Крім того, ефект буде не тільки локальним, але і для більшості банківських клієнтів України, оскільки банк є найбільшим в Україні за багатьма показниками, а нижчі кредитні ризики матимуть переваги для очікувань клієнтів.

Для зниження кредитного ризику банком може використовуватися механізм сек'юритизації. Банк використовував декілька разів раніше цей інструмент. 28 лютого 2007 року «Приватбанк», котрий виступав оригіном, здійснив емісію іпотечних цінних паперів (RMBS). Дана емісія здійснювалась через випуск та андеррайтинг трьох класів іпотечних цінних паперів (А, В, С) на міжнародних ринках. Всі три класи іпотечних цінних паперів були номіновані у доларах США. Для даного банку цей спосіб зниження кредитних ризиків є прийнятним, адже банк має значні фінансові ресурси для його здійснення, а також вже практикувались успішні спроби сек'юритизації в минулому. Завдяки цьому процесу банк повністю позбавляється від тривалих обтяжливих процедур, що передують списанню безнадійних боргів до погашення активів з балансу.

Також рекомендується диверсифікувати інвестиційний портфель банку. Оскільки в 2019 р. вступив в дію новий закон «Про валюту і валютні операції», юридичні особи матимуть змогу інвестувати в іноземний фондовий ринок. Рекомендується 20% свого інвестиційного портфелю вкладати в акції індексу S&P500, оскільки вони демонструють стійкий зростаючий тренд. З 2002 р. до сьогодні курс акцій зріс в 4 рази, а надійність є дуже високою, ризики – низькі. Оскільки банк не інвестує в реальний сектор економіки України, надаючи перевагу інвестиціям в ОВДП через нерозвинутість вітчизняного фондового ринку, є сенс в перспективі вкладати кошти в фондовий ринок США. Таким чином, в доларах в середньому вдасться отримати 10% річних приросту інвестиційного капіталу зі зростання акцій та періодичних виплат дивідендів. Не зважаючи на періодичні кризи, не рекомендується відразу продавати акції після падіння, адже навіть остання світова фінансова криза 2008–2009 рр. не надто похитнула вартість індексу S&P500.

Дані рекомендації мають практичне значення, та є сенс їх впровадити для удосконалення механізму управління активами та пасивами, адже вони були сформовані на основі досвіду інших банків на банківському ринку України, а також на основі минулорічного досвіду банку.

АНОТАЦІЯ

Ключові слова: активи, пасиви, банківська система, ризик, ліквідність, рентабельність, кредит, інвестиції.

Проведене магістерське дослідження мало на меті розробку рекомендацій для удосконалення механізму управління активами та пасивами банку АТ «Приватбанк».

Для досягнення поставленої мети були поставлені завдання, які полягають в здійсненні огляду наукової літератури та визначенні підходів до трактування поняття «механізм управління активами та пасивами банку»; визначенні об'єктів, інструментів та результатів механізму управління активами та пасивами банку; аналізі основних фінансово-економічних

показників АТ «Приватбанк», які характеризують ефективність механізму управління активами та пасивами банку (ліквідність, ризик, рентабельність); здійсненні кореляційно-регресійного аналізу залежності внутрішніх факторів банківської системи України на обсяг активів банків в Україні; оцінці механізму управління активами та пасивами АТ «Райффайзен Банк Аваль» і наданні рекомендації АТ «Приватбанк» щодо покращення механізму управління активами та пасивами.

В дослідженні увага сконцентрована на елементах механізму управління активами та пасивами банку: ліквідності, кредитного ризику, рентабельності банку. Основу дослідження склали теорії провідних науковців в даній області, таких як К. М. Азізова, Ж. Довгань, Л. В. Жердецька, Л. А. Зверук, Т. Г. Карчева, М. Кіях, А. М. Павліковський, П. С. Роуз, Дж. Сінкі, К. М. Умарова.

В дослідженні використані загальнонаукові (аналіз, синтез, гіпотетико-дедуктивний метод, таблично-графічний метод, метод порівняння, систематизації) та спеціальні методи (кореляційно-регресійного аналізу впливу внутрішніх факторів на формування активів банківської системи, метод коефіцієнтного аналізу, метод прогнозування, нормативний та позитивний методи для банківських установ).

Вдалося досягти таких результатів: стан АТ «Приватбанк» з кредитними ризиками не відповідає нормативному, спостерігається перевищення над нормативним значенням, недостатня рентабельність банку за останні роки, переважання в структурі інвестиційних цінних паперів інвестицій не в реальний сектор, а в ОВДП (відсутність диверсифікації), суттєве поширення незабезпечених кредитів на споживчі потреби. Разом з тим, стан АТ «Райффайзен Банк Аваль» відповідає нормативному, а тому було використано досвід в управлінні активами та пасивами цього банку в формуванні рекомендацій щодо пріоритетних напрямів вдосконалення.

Покращення механізму управління активами та пасивами АТ «Приватбанк» рекомендується проводити в таких пріоритетних для банку напрямках:

- Зниження обсягу кредитування фізичних осіб на 15–20%;
- Впровадження послуги факторингу, яка дозволить отримувати комісійну винагороду за послуги в розмірі 7% від наданого факторингового кредиту;
- Диверсифікація інвестицій у вигляді інвестування в іноземний фондовий ринок в зв'язку з прийняттям закону «Про валюту і валютні операції» в розмірі 20% від інвестиційного портфелю з одночасним зниженням на відповідний відсоток інвестицій в ОВДП;
- Проведення механізму сек'юритизації кредитних активів, який вже успішно застосовувався банком в минулому;
- Збільшення чистої середньої ефективної процентної ставки на 2–3%, що має в перспективі збільшити рівень рентабельності, а також знизити кредитні ризики для АТ «Приватбанк».

ANNOTATION

Key words: assets, liabilities, banking system, risk, liquidity, profitability, credit, investments.

The aim of the master's research was developing of recommendations for improving the mechanism of asset and liability management of Privatbank JSC.

In order to achieve this goal, it were formed the tasks that consisted of a review of the scientific literature and determination of approaches to the interpretation of the concept of «Asset and liability management mechanism of a bank»; definition of objects, tools and results of the asset and liability management mechanism of the bank; analysis of the main financial and economic indicators of Privatbank JSC, that characterize the effectiveness of the bank's asset and liability management mechanism (liquidity, risk, profitability indicators); implementation of a correlation analysis of the dependence on the internal factors of the banking system of Ukraine of the volume of banks' assets in Ukraine; assessing the asset and liability management mechanism of Raiffeisen Bank Aval JSC and providing

recommendations to Privatbank JSC on improving the asset and liability management mechanism.

The study focuses on the elements of the bank's asset and liability management mechanism: liquidity, credit risk, bank profitability. The research was based on the theories of leading scientists in this field, such as K. Azizova, Zh. Dovgan, L. Zherdetska, L. Zveruk, T. Karcheva, M. Kiyakha, A. Pavlikovsky, P. Rose, J. Sinki, K. Umarova.

The study used general scientific (analysis, synthesis, hypothetical-deductive method, tabular graphical method, method of comparison, systematization) and special methods (correlation and regression analysis of the influence of internal factors on the formation of banking system assets, coefficient analysis method, forecasting method, regulatory and positive methods for banking institutions).

The following results were achieved: the state of Privatbank JSC with credit risks does not comply with the normative, there are excess of normative values, insufficient profitability of the bank in recent years, the prevalence in the structure of investment securities not in the real sector, but in the government bonds (lack of diversification), significant distribution of unsecured loans for the consumer needs.

At the same time, the state of Raiffeisen Bank Aval JSC is in compliance with the normative, and therefore, it was used the experience in managing the assets and liabilities of this bank in forming recommendations on priority areas for improvement.

It is recommended that the improvement of the asset and liability management mechanism of Privatbank JSC should be carried out in the following areas:

- Decreasing the volume of lending to individuals by 15-20%;
- Introduction of factoring services, which will allow bank to receive a commission fee for the services in the amount of 7% of the provided factoring loan;
- Diversification of investments in the form of investing in the foreign stock market in connection with the adoption of the law «About currency and foreign exchange transactions» in the amount of 20% of the investment portfolio, while at the

same time reducing the corresponding percentage of investments in government bonds;

- Carrying out the securitization of credit assets, which has already been successfully used by the bank in the past;

- Increasing the net average effective interest rate by 2-3%, which may increase the level of profitability in the long term, as well as reduce credit risks for Privatbank JSC.